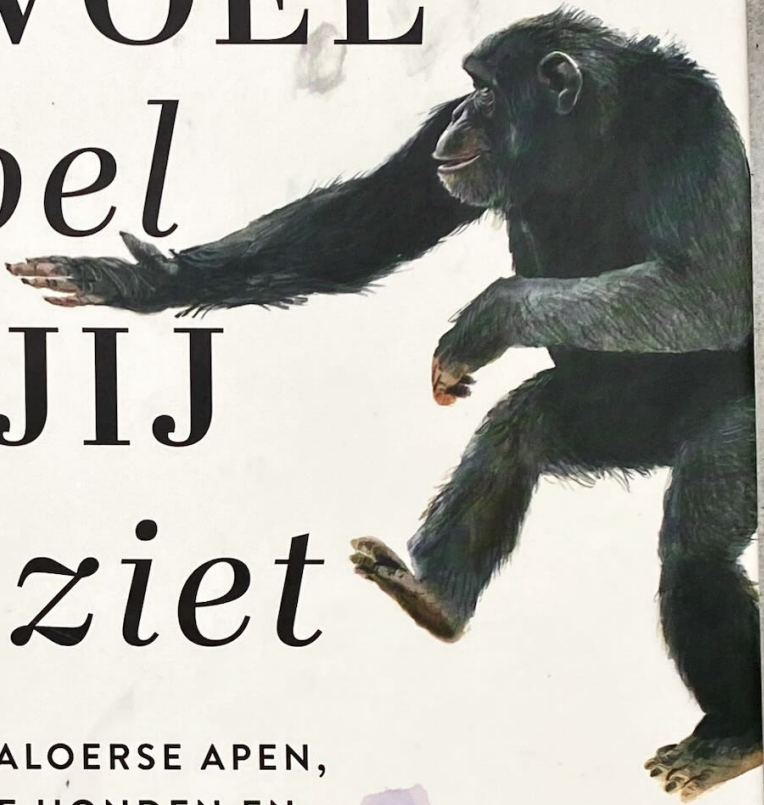

LOTTE STEGEMAN
Illustraties MARK JANSSEN

IK VOEL *ik voel* WAT JIJ *niet ziet*

OVER JALOERSE APEN,
BANGE HONDEN EN
SCHATTEN VAN RATTEN

Met een voorwoord van Jane Goodall

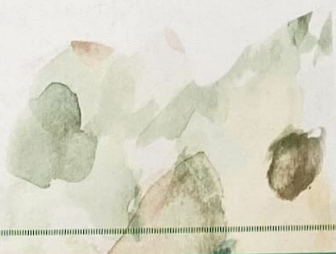

JALOEZIE

Een stenen gooiende apendochter en superslimme vogels

Als je wilt hebben wat iemand anders krijgt of heeft gekregen,
of het nou relaties met andere mensen of dieren zijn
of spullen of eigenschappen.

Zoals wanneer...
de jongen op wie jij verliefd bent meer aandacht heeft
voor je beste vriend,
iemand uit je klas altijd mooiere kleren heeft,
anderen de grappen van je zus altijd grappiger
vinden dan de jouwe.

IK BEN JALOERS... TOCH?

De chimpansee die met stenen smeed

Daar heb je die vreemde man weer. Hij moet vooral niet denken dat ze hem niet in de gaten heeft. Ze herkent hem onmiddellijk. *Wat moet hij van mijn moeder? Wegwezen, sukkel!* Met haar donkere ogen kijkt chimpansee Moniek om zich heen. Ze moet iets doen. Voor haar voeten ziet ze een steen liggen. Ze bukt, raapt hem op en komt met het wapen in haar hand weer overeind. Ze brengt haar lange arm naar achter en werpt de steen met een krachtige onderhandse worp naar de ongewenste indringer die daar zo irritant naar haar moeder staat te gluren.

De chimpansee is ontzettend goed in mikken. Maar de man kan minstens zo goed vangen én hij heeft heel lang de tijd gehad om te oefenen. Vlak voordat de steen zijn neus raakt, grijpt hij hem uit de lucht. Vangbal. Há! Moniek kijkt kwaad. *Wacht maar. Volgende keer gooi ik raak.* Want dat er een volgende keer komt, dat lijkt wel vast te staan bij deze ongenode gast.

De indringer heet Frans de Waal. Hij is bioloog en komt eens in de zoveel tijd naar Burgers' Zoo in Arnhem. Daar gaat hij altijd op bezoek bij chimpansee Mama. Mama is een soort koningin. Ze is de absolute leidster van de kolonie. Niets

wordt beslist of uitgevochten zonder dat zij erbij betrokken is. Als twee dieren in de groep ruzie met elkaar hebben, eindigen ze vaak bij haar. De een vlooit haar vanaf de rechterkant, de ander vanaf de linker. Slim als ze is, stapt Mama er dan ineens tussenuit, zodat de twee kemphanen elkaar wel in de armen moeten vallen. Opgelost.

Bij Mama ga je dus niet zomaar even langs. Nee, je gedraagt je alsof je op audiëntie komt. Maar voor Frans maakt ze een uitzondering. Met hem heeft ze een goede band. *Daar is hij weer, leuk, ik ren vast naar de gracht. Hé, Frans! Frans!* Haar oudste dochter Moniek vindt dat niks. He-le-maal niks. Weg met die man die aandacht van haar moeder vraagt. Elke keer als hij bij de gracht staat die hem scheidt van het territorium van de apen, komen er dus twee in actie:

Mama, die enthousiast hijgend en 'oh oh' roepend komt aanrennen om haar biologen-vriend gedag te zeggen. Moniek, die de aanval op dat mensenmormel opent.

Een geweldige werper en een nog betere vanger. Moniek en Frans zouden een honkbalteam moeten beginnen. Maar daar zal Moniek wel anders over denken.

ZIE JIJ...

Geen kind zit te wachten op een splinter-nieuw zusje dat alle aandacht in huis weg-kaapt.

Niemand heeft trek in een nieuweling die ineens het lievelingetje van de juf is.

Het voelt superoneerlijk als jij de koptelefoon die je echt móét hebben niet krijgt, terwijl een vriend er al drie heeft. Dat is toch om jaloers van te worden?

Je kunt jaloers zijn op degene die krijgt wat jij eigenlijk ook wel had gewild: die koptelefoon dus, of de aandacht van je vader of een vriendin of de hele klas. Als dat gebeurt, komt er een donderwolk over je heen. Misschien wil je de persoon in kwestie zelfs het liefst dwarszitten, weggagen of pijn doen.

Wacht even... Is dat niet precies wat Moniek voor elkaar wilde krijgen met de stenen die ze naar haar moeders men-senvriend smeedt? Hop, weggagen die man, en mijn moeder is weer helemaal van mij.

Dat is toch
om jaloers
van te worden?

...WAT WIJ VOELEN?

De aap die ook een druif wilde

In een onderzoeksruimte zitten twee aapjes. Met de zwartbehaarde keppeltjes op hun blonde hoofden lijken ze op monniken van de orde van de kapucijnen. Vandaar die naam: kapucijnaap. Tussen de twee in staat een hekje dat zorgt dat ze niet bij elkaar kunnen komen. Door ronde gaten in een raam geeft een onderzoeker beide aapjes steeds een steentje. Die spelen het spelletje mee. Ze pakken de steen aan en geven hem braaf weer terug. Dank je wel. Alsjeblieft. Als beloning krijgen ze een stukje komkommer dat ze meteen opeten. En door. De twee vinden het een prima spelletje en hebben het er maar druk mee. Ze ruilen wel twintig keer een steen voor een stukje groente. Maar dan doet de onderzoeker ineens iets waar ze niet op hadden gerekend. De aap op links krijgt zijn eenentwintigste stuk komkommer in ruil voor de steen. Maar de andere krijgt ineens een druif. Een druif! Dat is in apenland zo ongeveer hetzelfde als een verse donut met roze glazuur en mini-marshmallows en hagelslag erop. Lekkerder

dan een komkommertje. Honderdduizend keer lekkerder dan het eenentwintigste rotkomkommertje.

Wacht eens even!

Hé, hallo! Mevrouw-houw!

Dit kunt u niet máken...

Er breekt paniek uit in het apenverblijf. Of nou ja, in de linkerhelft ervan. De aap met de druif handelt door alsof er niks gebeurd is. *Ja hoor, volgende, komt u maar.* Maar de ongelukkige komkommerraap legt zijn werkzaamheden acuut neer. Hij lijkt chimpansee Moniek wel, want hij smijt de steentjes nijdig naar de vrouw achter het raam. En die rotkomkommer vliegt erachteraan. *Hier, eet zelf maar op.* Hij ram-melt aan de poorten van zijn verblijf, steekt zijn hand door het gat en slaat er dwingend mee op tafel. Woest is hij. Ziedend, omdat hij voor precies dezelfde actie als zijn buuraap niet dezelfde briljante beloning krijgt. Geef hem eens ongelijk.

Bioloog Frans de Waal wist na een aantal bezoeken aan Mama en Moniek wel wat hem te wachten stond. Dat Moniek steeds weer een stokje probeerde te steken voor het contact tussen hem en Mama, was na jaren stenen vangen geen verrassing meer. Dat jaloezie bij dieren net als bij mensen vaker voorkomt, was dat ook niet. Niet voor niets onderzocht hij jaren wat er in de hoofden van apen omgaat. Hij weet dat sommige diersoorten jaloers kunnen zijn.

Als je erover nadenkt, is dat best logisch. Wie een sociale band heeft, wil die vaak beschermen. Net als mensen kunnen chimpansees jaloers worden omdat hun band met een ander bedreigd wordt. Mensen vinden het ook niks als ze oneerlijk behandeld worden, en daar zijn kapucijnapen het roerend mee eens. Honden en sommige vogelsoorten trouwens ook.

Over honden gesproken: een Amerikaanse professor deed jaren geleden een interessant experiment. Hondenbaasjes moesten een blaffende,

kwispelende knuffelhond aaien en toespreken waar hun eigen springlevende hond bij was. Ook lazen ze in het bijzijn van het dier een boek waar geluid uit kwam en deden ze net alsof een plastic pompoen echt al hun aandacht nodig had. Dat boek en die pompoen konden de honden niet zoveel schelen. Maar die bewegende lawaaierige nephond die ineens zoveel aandacht kreeg, vonden ze maar niks. Ze probeerden hun neus ertussen te steken of de hond weg te duwen. *Zeg, ga je eigen mens zoeken!*

De aap en de hond: de eerste lijkt het meest op een mens als het gaat om genen, de tweede als het gaat om samen op de bank zitten of spelen. Voor hen is een beetje jaloezie misschien niet zo'n enorme verrassing. Maar wat dacht je van raven die willen hebben wat een ander heeft? Jawel, raven.

Gitzwart zijn ze, van top tot teen. Hun aarde-donkere glanzende verenkleedjes zien eruit als de Italiaanse maatpakken van chique heren op deftige feestjes. Met pientere kraalooiges hou-

den ze hun omgeving haarscherp in de gaten. Raven kijken niet alleen superslim, ze zijn het ook. Net zo slim als de gemiddelde mensaap. Zo slim, dat ze beter kunnen regelen en plannen dan een vierjarig menskind – en al helemaal veel beter dan een hond.

Raven zijn ook nog eens dol op hun soortgenoten. Wel zo handig. Als je een goede relatie met mederaven hebt, word je sneller een machtige opperraaf en is de kans groter dat je langer in leven blijft. In de Oostenrijkse Alpen doken onderzoekers een halfjaar de bosjes in om driehonderd raven te bestuderen. Ze zagen dat de vogels best een beetje dwingend kunnen zijn als het op sociale contacten aankomt. Ze proberen zelfs vaak andere ravenkoppeltjes uit elkaar te drijven. Soms heel agressief, soms door zich er

domweg tussen te wurmen. De helft van de tijd lukt het nog ook, vooral als de tortelduifjes in kwestie nog niet zo lang samen zijn. *Zo, die is weg. Hoi hallo, aangenaam kennis te maken. Goh, wat heb je mooie ogen.*

Er zijn niet héél veel dieren waarvan we het zeker weten, maar als honden, apen en vogels jaloezie kennen, zijn ze vast niet de enige. Medelijden hoeft je trouwens niet te hebben. Want jaloers zijn is geen ramp. Waren dieren nooit jaloers, dan bestond de kans dat ze sneller het loodje zouden leggen. De band met je familie en vrienden beschermen is best slim, want niemand redt het in zijn eentje. Een tienjarig menskind niet, en een hoogbejaarde chimpansee niet. Maar het moet niet uit de hand lopen. Zo'n steen kan hard aankomen.

EEN GROEP CHIMPANSEES EN HUN BEROEMDE BEZOEKER

De sfeer is kalm in het verblijf van de chimpanseekolonie van Burgers' Zoo in Arnhem. Het is een uur of twee in de middag en de mensapen – vier mannen en elf vrouwen – houden hun siësta. In een hoekje zit een dier een ander te vlooien. Ze pulkt aan korstjes en verwijdert parasieten. Na een tijdje wisselen ze om, want voor wat hoort wat. Toen ze jonkies waren, werden ze geliefkoosd door hun moeder. Nu verzorgen ze elkaar.

Een stukje van de twee vandaan zit een chimpansee met een dekentje om zich heen, alsof ze een cape draagt. Af en toe wandelt ze een stukje terwijl ze haar cape stevig vasthoudt. Duidelijk. Dat is hââr jas. In een andere hoek van het verblijf ligt een chimpansee op een zelfgemaakt bedje van stro te slapen. De sfeer is rustig en ontspannen.

Dan stapt een meneer de balustrade boven hun verblijf op. Alle apen zijn op slag alert. *Die kennen ze!* Het is gedragsbioloog Jan van Hooff, die opgroeide in Burgers' Zoo in Arnhem, waar zijn ouders de directeurs van waren. Een chimpansee vergeet een bekend gezicht niet snel, dat is duidelijk. Vanaf hun paal, strobedje of houten vlonder gluren ze naar de meneer die voor ze staat. Doodstil en afwachtend. Zou hij iets lekkers voor ze hebben? Jawel: een emmer vol met groente die hij van een veilige afstand naar ze toe gooit. De dieren duiken erop. En kijken vervolgens weer kalm kauwend naar hun bekende bezoeker.

Al in de jaren zeventig van de vorige eeuw kwam chimpansee Mama als jonkie bij de kolonie in de dierentuin wonen. Als Jan op een zomerse dag bij de dieren op bezoek ging, kwam zij hem als eerste begroeten. Er gingen tientallen jaren voorbij waarin ze elkaar heel vaak zagen. Maar Mama werd ouder en in 2016 wist Jan dat ze niet lang meer zou leven. Ze was bezig aan haar laatste loodjes. Normaal gesproken komen verzorgers en dus ook dierentuindirecteurs niet in het apenverblijf. Het kan levensgevaarlijk zijn. Ze wagen zich alleen op die balustrade, ver verwijderd van de mensapen. Zelfs een dierenarts betreedt het verblijf alleen als het echt niet anders kan. Maar vlak voordat Mama stierf, waagde Jan het erop. Hij stapte voorzichtig het hok van de verzwakte oude aap in, en de verzorger maakte een filmpje van wat er toen gebeurde. Het is inmiddels tientallen miljoenen keren bekeken en Jan en Mama werden wereldberoemd. En dat filmpje, dat moet je zelf bekijken.

